

ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗҰУ
ТАРИХ ФАКУЛЬТЕТІ
ДҮНИЕ ЖҮЗІ, ТАРИХНАМА ЖӘНЕ ДЕРЕКТАНУ КАФЕДРАСЫ

«ISV 2207 Орта ғасырлар тарихы»
ПӘНІНІҢ ҚОРЫТЫНДЫ ЕМТИХАН БАҒДАРЛАМАСЫ

«6B01601 -Тарих» білім беру бағдарламасы

Оқу түрі: күндізгі, күзгі семестр 2 курс, 5 кредит.

Алматы, 2024

Пәннің қорытынды емтихан бағдарламасын құрған: дүние жүзі тарихы, тарихнама және деректану кафедрасының доценті, т.ғ.к. Мухажанова Т.Н.

«БВ01601 -Тарих» білім беру бағдарламаларының негізінде әзірленген.

Бағдарлама дүние жүзі тарихы, тарихнама және деректану кафедрасының мәжілісінде бекітілді.
Хаттама № __ «__» __ 2024 ж.

Кафедра меңгерушісі _____

Р.С. Мырзабекова

Кіріспе

Қорытынды бақылау формасы: Универ АЖ, стандартты жазбаша (оффлайн)

Қорытынды бақылау платформасы: жазбаша дәстүрлі.

КІРІСПЕ

Бағдарлама «Универ» жүйесіне жүктелді.

I. Қорытынды емтихан бағдарламасын өткізу ережесі:

1. Мемлекеттік емтихан жазбаша түрінде өткізіледі.
2. Емтиханның өтуін қадағалу – бақылау камералар, оқытушылардың кезекшілігі арқылы жүзеге асады.
3. Емтихан сұрақтарының жалпы саны – 75, әр емтихан тапсырушыға универ жүйесіндегі генерациялау негізінде 3 сұрақ беріледі .
4. Ұзақтығы - 2 сағат.
5. Студенттердің жазбаша жұмыстарын Мемлекеттік Емтихан Комиссиясы тексереді.

II. Қорытынды емтихан бағдарламасының регламенті:

1. Емтихан кесте бойынша өткізіледі.
2. Емтихан тапсыру ережесіне сай, студент емтиханға 30 минут қалғанда аудиторияда болу керек.

III. Емтихан нәтижелері:

1. Мемлекеттік Емтихан Комиссиясы студенттердің жазбаша жұмыстарын тексерген соң, пән оқытушысы баллдарды «Универ» жүйесіне еңгізеді.
2. Оқытушы барлық студенттердің баллдарын мұқият тексеріп, емтихан тізімдемесін «Универ» жүйесінде сақтайды.
3. «Универ» жүйесіндегі қорытынды тізімдемеге студенттердің баллдары 48 сағаттың ішінде қойылады.
4. Емтихан нәтижелері бақылау камералардың нәтижелері негізінде қайта қаралуы мүмкін.
5. Егер студент емтихан тапсыру ережесін бұзса, студенттің емтихан нәтижелері жойылады.

Емтихан тапсырмалары құрастырылатын тақырыптар:

Ортағасырлық деректер. Орта ғасырлар тарихының деректері (IV- XVII ғасырлар) Ортағасырлық деректерді жіктеу (табиғи-географиялық, этнографиялық, заттық, сурет-бейнелеу, жазба). Орта ғасырлық жазба деректер: нарративті (баяндаушы, құжаттық, заңдық) Ерте орта ғасырлар тарихының маңызды деректері (IV ғасырдың аяғы – XI ғасырдың ортасы). Феодалдық қатынастардың гүлденген кезеңінің деректері (XI ғасырдың ортасы - XV ғасырдың аяғы). Кейінгі орта ғасырлар тарихының негізгі деректері (XVI-XVII ғасырлар). Дамыған феодализм кезіндегі маңызды деректер.

Антика мен орта ғасырлардың түйісіндегі Европа (IV ғасырлардың аяғы- XI ғасырдың ортасы). Рим империясындағы дағдарыс. Колонат эволюциясы. Эмфитевсис. Прекрарий. Патронат және коммендация. III-V ғасырлардағы экономикалық құдырау. III-V ғасырлардың аяғындағы Рим империясының қоғамдық және мемлекеттік құрылымы. Европа феодализмі кейінгі антикалық қоғамдық қатынастармен герман, кельт, славян және орталық, солтүстік, Шығыс Европаның өзге халықтарының рулық- тайпалық «варварлық» қоғамымен синтезі ретінде. Халықтардың Ұлы қоныс аудару дәуірінің басталуына дейінгі ежелгі германдықтардың қоғамдық құрылысы. Герман тайпаларының қоныстану территориясы. Аграрлық қатынастар. Г.Л.Маурердің марка теориясы, классикалық вотчина теориясының авторларының еңбегі және страбург мектебінің тарихшыларының еңбектері бойынша германдықтардың шаруашылығы мен аграрлық құрылымы, әлеуметтік құрылым. Ежелгі германдықтардың саяси құрылымы. Германдықтардың рухани мәдениеті. Шет елдік және Қазақстандық тарихнамадағы (XVIII-XX ғасырлардағы) ежелгі германдықтар тарихының мәселелері. Батыс Рим империясының құлауы және варварлық патшалықтардың пайда болуы. Халықтардың Ұлы қоныс аударуының себептері. Герман тайпаларының көшіп-қону жағдайлары. Империя құлағаннан кейінгі варварлық патшалықтар. Европадағы халықтардың ұлы қоныс аударуы дәуіріндегі ғұндар.

Франк державасындағы феодализмнің дамуы. Меровингтер патшалығы. «Салий заңдары» - франктердің қоғамдық құрылысын зерттеу үшін маңызды дерек. Меровингтік кезеңдегі франк қоғамындағы әлеуметтік жіктеліс. Франк патшалығы және оның территориялық өсуі. Орталық және жергілікті басқару. Хлодвигтің мұрагерлері тұсындағы мемлекеттің ыдырауы. Австразия майордомдарының елді біріктіруі. Каролингтердің франктік державасы. Карл Мартелл саясаты. Франктердің арабтармен күресі. Карл Мартеллдің бенефициялық реформасы, оның әлеуметтік алғышарттары мен нәтижелері. Ұлы Карл империясының негізінің қалануы, оның халықаралық және ішкі жағдайлары. Ұлы Карлдың жеке тұлғасы.

IV-VII ғасырлардың бірінші жартысындағы Византия (Шығыс Рим империясы). Византия империясының қалыптасуы, оның территориясы, тұрғындарының этникалық құрамы. I Юстинианның билігі. Еуропамен салыстырғандағы Византиядағы феодалдану процесінің ерекшелігі. VI ғасырдың бірінші жартысы мен VII ғасырдың екінші жартысындағы Византия империясы.

Ерте орта ғасырлардың соңындағы Батыс Европа. VIII-X ғасырдағы Италия. IX-XI ғасырлардың басындағы Германия. Шығыс Франк патшалығы. IX-XI ғасырлардағы Батыс Европа елдерінде феодалдық құрылымының бекінуі. Саяси бытыраңқылық және алғашқы Капетингтер тұсындағы король билігі. Франциядағы негізгі феодалдық иеліктер. Иль –де- Франс. Лангобард. Патшалығын франктердің жаулап алуы. Италияның саяси бытыраңқылығы. Феодалдық қатынастардың қалыптасуы. Қалалардың өсуі. Антикалық қаладан ортағасырлық қалаға өту континуитеті. Жаңа қала тұрақтарының пайда болуы. Феодалдық институттардың қалыптасу процесінің ерекшеліктері. Италияға жорықтар. Және Оттон I-нің Римде тәж киюі. Империялық шіркеу. Оттондардың «Римдік империясы». Саксон династиясынан шыққан билеушілердің шығыстағы көршілермен қарым- қатынасы. «Оттондық өркендеу».

XI ғасырдың ортасына дейінгі Англия. VIII-XI ғасырдың ортасындағы Испания. Испанияны мұсылмандардың жаулап алуы Британиядағы англосаксон патшалықтары және феодалдану процесінің ерекшеліктері. Англосаксон мемлекеттерінің эволюциясы. Жергілікті басқару ұйымдары. IX-XI ғасырлардың бірінші жартысындағы феодалдану процесінің жылдамдауы. Англосакстердің христиандануы. Даттармен күрес. Мұсылмандық Испания Дамаск халифатының құрамында. Ал-Андалус. Кордова. Толедо. Севиль. Валенсий. Сарагосс тайфтері. Экономикалық даму және әлеуметтік құрылым. Мұсылмандық Испанияның қалалық өркеніеті. Араб мәдениетінің еуропа мәдениетімен ғылымына әсері. Христиандық испан мемлекеттерінің пайда болуы және Реконкистаның басталуы. Реконкистаның хронологиясы және Испан тарихының әртүрлі сатыларындағы ерекшеліктері.

Дамыған орта ғасырлар. Крест жорықтары. Крест жорықтары дәуріндегі Батыс пен Шығыс. Ортағасырлық қалалардың пайда болуы мен дамуы. Ерте ғасырлардағы қала өмірі. Қолөнердің ауыл шаруашылығынан бөлініп шығуы. Ортағасырлық қалалардың арнайы қолөнерінің қалыптасуының әлеуметтік және саяси алғышарттары. Ортағасырлық қалалардың феодалдану процесінің құрамды бөлігі ретінде қалыптасуы. Крест жорықтарының алғышарттары мен сипаты. Клермон соборы. Петр Пустынник. Қайыршылар жорығы. Бірінші крест жорығы. Шығыстағы крестшілердің мемлекеті. «Иерусалим ассиздері». Діни-семсерлік ордендер. Крестшілердің мемлекеттерінің тұрақсыздығы. Екінші рет крест жорықтарының салдарлары.

XI-XV ғасырлардағы Франция және Англия. XI-XIII ғасырлардағы саяси бытыраңқылық. Орталықтандыру процесінің факторлары. Альбигой соғыстары және Лангедоктың қосылуы. XIII ғ. Мемлекеттік басқару. Людовик IX реформалары. Жүз жылдық соғыстың себептері мен басталуы. Э. Марсельдің басқаруымен болған париждегі көтеріліс. Норман жаулап алушылығы және оның Англиядағы феодализмнің дамуына әсері. «Қорқынышты сот кітабы». XII ғ. ортасындағы феодалдық қырқысулар. Ирландияны жаулап алу. Генрих III. Барон соғысы. «Оксфордтық провизиялар». «Вестминистрлік провизиялар». Тюдорлар әулетінің басы. Ағылшын халқының қалыптасу процесінің аяқталуы және ағылшын ұлтының пайда болуының алғышарттары.

XIV-XV ғасырлардағы Германия. XI-XV ғасырлардағы Италия. Ворм конкордаты және дағдарыстың нәтижелері. Штауфендер. Тұсындағы империя. Италияндық саясат. Фридрих II. Қасиетті Рим империясы. Швейцариялық одақтың құрылуы және дамуы. Германияның саяси дамуы. Императорлар мен аймақтық князьдар. Неміс халқының қалыптасуы.

Италияның әр аудандарының дамуының бір деңгейде болмауы. Қала коммуналары және олардың біртіндеп қала мемлекеттерге айналуы. Цехтық құрылымның ыдырауы және мануфактураның тууы. Тарихнамадағы Италиядағы ерте капиталистік қатынастар мәселесі.

Кейінгі орта ғасырлар. XVI-XVII ғасырлардың бірінші жартысындағы Германия. Реформация және Ұлы Шаруалар соғысы дәуірі. Швейцариядағы Реформация. Европадағы контрреформация. Алғашқы қорлану процесі, елдің өзіндік ерекшелігі. Капиталистік мануфактура. Ауыл шаруашылығында капитализмнің дамуы. Ұлттың пайда болуы. Европадағы алғашқы буржуазиялық революциялардың көрінісі. Германияның экономикалық және саяси дамуының ерекше жағдайлары. Реформация қарсаңындағы Германиядағы католик шіркеуі. Неміс гуманизмі және өзіндік ерекшеліктері. Томас Мюнцер. Шаруалар соғысының басталуы. Гейльброн жоспары. Германиядағы Реформация мен шаруалар соғысының тарихи маңызы. XVI ғ. Швейцария одағы. Ульрия Цвингли және оның ілімі. Цюрихтегі Цвингли реформациясы. Цюрихтегі реформацияның аяқталуы және қорытындылары. Кальвиндік реформация алдындағы Женева. Кальвиндік ілім және шіркеу. Швейцария реформациясының тағдыры мен тарихи маңызы. Европадағы контрреформация, оның алғышарттары. Иезуиттер ордені. Игнатий Лойола. Тридент соборы. Контрреформация нәтижелері.

XVI-XVII ғасырлардың бірінші жартысындағы Италия, Франция және Англия Италия соғыстары. XVI-XVII ғасырлардың бірінші жартысындағы Италияның саяси картасы. Италиядағы реформация және контрреформация. XVI-XVII ғасырлардың бірінші жартысындағы Италияның мәдениеті. Ағылшын абсолютизмі және оның ерекшеліктері. Англиядағы реформация. Англикан шіркеуінің сипаттамасы. Тюдорлардың ішкі саясаты. Отарлық экспансия. XVI ғ. экономиканың дамуы. Абсолютизмнің қалыптасуы. Галликан шіркеуі. Реформация. Реформациядағы буржуазиялық бағыт. Дворяндық бағыт. Азамат соғыстар. Католиктік және

Париждік лигалар. Нант эдикті. Генрих IV оның ішкі және сыртқы саясаты. Бірінші министр кадиал Ришелье. XVI ғ. Францияның мәдениеті.

XVI-XVII ғасырлардың бірінші жартысындағы халықаралық қатынастар. Отызжылдық соғыс. XVI ғасырдағы халықаралық қатынастар. Сипаты. Дипломатиялық қызметтің рәсімделуі. Халықаралық қайшылықтардың ошақтары. Отызжылдық соғыстың төрт кезеңі және олардың сипаттамалары. Вестфаль бітімі.

**Ұсынылатын әдебиет
Негізгі**

Росс Данн, Лора Митчелл. Panorama: Дүниежүзі тарихы, 1-кітап. McGraw-Hill Education, 2015. **Тілі:** ағылшын
 Росс Данн, Лора Митчелл. Panorama: Дүниежүзі тарихы, 2-кітап. McGraw-Hill Education, 2015. **ISBN-10:** 0073407046 **ISBN-13:** 978- 0073407043. **Тілі:** ағылшын
 Осокин, Н.А. История средних веков/Н.А. Осокин-Минск: Харвест.- 2009.-671с.
 Виппер, Р. Ю. История средних веков: курс лекций/Р. Ю. Виппер -СПб: Эстет, 2010.-382 с.
 Всемирная история: учебник для вузов/под ред. Г. Б. Поляка, А. Н. Марковой- М.: ЮНИТИ, 2010.-496 с.
 Всемирная история: В 24 т. / А. Н. Бадак-Минск: Харвест. Т.7: Раннее средневековье-2011-592с.
 Византия между Западом и Востоком: опыт ист. характеристики/ отв. ред. Г. Г. Литаврин-2-е изд.- СПб.:Алетейя,2001.-538 с.
 История средних веков: в 2 т.: учебник для вузов/под ред. С. П. Карпова.- М.: Изд-во Моск. ун-та: Инфра-М. Т. 2:Раннее новое время.-2000.- 431 с.
 История средних веков: Европа.-Минск:Харвест,2000.-735 с.
 Райс, Тамара Т. Византия: быт, религия, культура/Тамара Т. Райс; пер. с англ. О. О. Дмитриевой.- М.:Центрполиграф,2006.-256 с.
 Шэйнэ, Ж.- К. История Византии/Ж.- К. Шейнэ.-М.:АСТ; Астрель 2006.- 159
 Васильевский В.Г. Лекции по истории средних веков. СПб: Алетейя, 2013. – 646 с.
 История средних веков./под ред. С.П.Карпова. Т.1- 2.- М., 2000.
 История Европы в древнейших времен до наших дней. В 8т. М., 1992. Т. 2. Средневековая Европа; Т.3. М., 1993.
 Қ.Т. Жұмағұлов, Р.С. Мырзабекова Орта ғасырлар тарихы. Алматы, Қазақ университеті, 2015.
 Р.С. Мырзабекова Орта ғасырлар тарихы бойынша терминдер. Алматы, Қазақ университеті, 2016.

Қосымша

История крестьянства в Европе. Эпоха феодализма. Т. 1-3. М., 1985.
 Хрестоматия по истории средних веков (для университетов и пед. институтов). Под ред. С.Д. Сказкина. - М., 1961. Т.1. М.,1963, Т.2.
Мырзабекова Р.С. Әлем өркениеттерінің тарихы. Алматы, «Қазақ университеті» 2017 Интернет ресурс: <https://www.youtube.com/watch?v=Ukfps-UWkYI>

ҚОРЫТЫНДЫ БАҚЫЛАУДЫ КРИТЕРИАЛДЫ БАҒАЛАУ РУБРИКАТОРЫ
Пән: Ортағасыр тарихы. Форма: жазбаша (оффлайн). Платформа: Univer АЖ

	ДЕСКРИПТОРЛАР				
	«Өте жақсы»	«Жақсы»	«Қанағаттанарлық»	«Қанағаттанарлықсыз»	
	90-100 % (27-30 балл)	70-89 % (21-26 балл)	50-69% (15-20 балл)	25-49% (8-14 балл)	0-24% (0-7 балл)
1-ші сұрақ Пәннің теориясы мен тұжырымд амасын білу және түсіну 30 балл	«Өте жақсы» барлық бағасы үш сұрақтың толық ашылуын, әр тұжырым мен қорытындының егжей-тегжейлі дәлелдерін қамтитын, логикалық және дәйекті түрде құрылған, аудиториялық сабақтарда өткен тақырыптардың мысалдарымен көрсетілген жауап үшін қойылады.	«Жақсы» бағасы барлық жауап толық, бірақ кейбір мәселелерді толық қамтылмаған, негізгі ережелердің қысқартылған дәлелдері көрсетілген жауап үшін қойылады, материалды жеткізудің қисыны мен дәйектілігінде кемшіліктедің жіберілуі мүмкін. Жауапта кейбір стилистикалық қателіктер жіберілуі, терминдер дұрыс қолданылмауы мүмкін.	«Қанағаттанарлық» бағасы билетте ұсынылған сұрақтардың толық емес жариялануын қамтитын жауап үшін қойылады, негізгі ережелерді үстіртін дәлелдейді, мәлімдеп жазу барысында материалды ұсынудың логикасы мен дәйектілігінің бұзылуына жол береді, теориялық сәбәктерді аудиториялық сабақтардың әзірленген конспектілерінің мысалдары негізінде сипаттамайды.	Қойылған сұрақтарды дұрыс аша алмағанда, қате дәлелдеу, дұрыс емес қорытынды жасалған жағдайда.	Пән бойынша негізгі ұғымдарды, теорияларды білмеу, сұрақта көрсетілген фактілер мен оқиғаларды білмеу. Қорытынды бақылау жүргізудің ережелерін бұзу.

<p>2-ші сұрақ Таңдалған әдістеме мен технологияны нақты практикалық тапсырмаларға қолдану</p> <p>30 балл</p>	<p>Оқу тапсырмасын толық орындау, қойылған сұраққа дәлелді беру, практикалық мәселелерін шешу;</p> <p>толық жауап пәннің</p>	<p>Оқу тапсырмасын ішінара орындау пәннің практикалық міндеттерін толық шешпеу, қойылған сұраққа толық емес, бірақ дәлелді жауап беру; пән бойынша ғылыми тіл нормаларын сауатсыздау пайдалану;</p>	<p>Материалды үзік-үзік жеткізіледі, қисын мен дәйектілік бұзылады, нақты және семантикалық дәлсіздіктерге жол беріледі, пәннің теориялық білімі үстірт, біржақты қолданылады.</p>	<p>Тапсырманы шешуде ұтымсыз әдістің қолданылуы немесе жеткілікті ойластырылмағ ан жауаптың берілуі; тапсырмаларды шеше алмау, тапсырмаларды жалпы түрде орындау; нормадан асатын қателіктер мен кемшіліктер жіберу.</p>	<p>Тапсырманы шешу үшін білімді, алгоритмдерді қолдана алмау; қорытындылар жасай алмау. Қорытынды бақылау жүргізудің ережелерін бұзу.</p>
<p>3-ші сұрақ Таңдалған әдістеменің ұсынылған практикалық тапсырмаға қолданылуын бағалау және талдау, алынған нәтиженің негіздемесі</p> <p>40 балл</p>	<p>Оқу тапсырмасын толық орындау, қойылған сұраққа толық, дәлелді жауап беру, пәннің практикалық мәселелерін шешу; сұрақ тапсырмасын толық орындау, қойылған сұраққа толық, дәлелді жауап беру, пәннің практикалық мәселелерін шешу;</p> <p>қисынды және дұрыс негіздемесі, сауаттылық, ғылыми тілдің нормаларын сақтау, дегенмен тұжырымдарға әсер етпейтін материалды ұсынуда 1-2 дәлсіздікке жол беріледі.</p>	<p>Тұжырымдамалық материалды пайдалануда 3-4 дәлсіздікке, жалпылау мен тұжырымдардағы кіші-гірім қателіктерге жол беріледі, тапсырманың жалпы деңгейіне әсер етпейді. Өз ойларын, идеяларын, пайымдауларын мазмұндап, оларды нақты негіздей алмауы да ескеріледі.</p>	<p>Негізделген ғылыми ережелердің қолданылуы туралы тұжырымдар нақты емес және нәтижесіз, стилистикалық және грамматикалық қателіктер, сондай-ақ практикалық шешімнің нәтижелерін өңдеуде дәлсіздіктердің болуы.</p>	<p>Нақты фактілерді, ақпараттарды және олардың сипаттамасын білмеу және көрсетпеген. Тапсырма өрескел қателіктермен орындалды, сұрақтарға жауаптар толық емес, тұжырымдамалық материалдар мен дәлелдер нашар пайдаланылды.</p>	<p>Тапсырма орындалмады, қойылған сұрақтарға жауаптар жоқ, талдау материалдары мен құралдары пайдаланылмады. Қорытынды бақылау жүргізу ережелерін бұзу.</p>